

Vzpomínka na Miloslava Kovandu (*20. 10. 1936 – †10. 10. 2013)

Jak praví klasik ústy Martina Růžka v kultovním filmu Všichni dobří rodáci: „Lidé přicházejí a odcházejí, jenom stromy zůstávají“. Když umřel vloni na podzim Míla Kovanda, byl jsem požádán, zdali bych mu na stránkách Zpráv nevěnoval vzpomínku. A tu jsem si uvědomil, že jej mám vlastně spojeného s Andulkou Chrtkovou, jež odešla v tichosti před několika lety. Oba jsou pro mě zasutou vzpomínkou na mé první zaměstnání, kdy jsem nastoupil 1. března 1969 do akademického zámku v Průhonících a byl mi jako třetímu v pracovních přidělen stůl uprostřed místnosti, neb u okna ani zdi už nebylo místo. Strávil jsem tam několik let se vstřícnou Andulkou, příjíždějící před šestou a odjíždějící v půl třetí a trochu morousem, mlčenlivým Milou, kterého jsem se zpočátku bál, jako člověka bez velké potřeby verbální komunikace, ale záhy jsem si ho vážil jako člověka, který psal v sedmdesátých letech vědu zcela jinak než většina ostatních ve střední Evropě.

RNDr. Miloslav Kovanda, CSc., Lentvora u Lučence, 1981 (foto F. Kotlaba).

Letem Mílovým životem

Míla vystudoval systematickou botaniku možná v nejsilnějším ročníku, jaký byl v tomto oboru na pražské univerzitě od války dosud; tvořilo jej 5 mužů – Jiří Soják, Bohdan Křísa, Míla Kovanda, Václav Zelený, Míla Hostička – co jméno, to osobnost botanické společnosti druhé poloviny minulého století. Jejich cesty se po společném absolutoriu (1959) pochopitelně rozdělily a všichni buď ihned, nebo po krátkém učitelském či jiném intermezzu zakotvili ve významných botanických institucích: B. Křísa na katedře botaniky PŘF UK, J. Soják v botanickém oddělení Národního muzea, V. Zelený na Agronomické fakultě VŠZ, M. Hostička na pracovištích ochrany přírody. Míla nastoupil po krátkém pobytu (v letech 1961 a 1962) v Krajském muzeu v Hradci Králové do taxonomického oddělení nově vzniklého Botanického ústavu ČSAV jako aspirant dr. Josefa Holuba a v této instituci setrval až do svého penzionování v roce 2003.

Kovanda a věda

Míla byl v šedesátých a sedmdesátých letech jedním z prvních, ne-li vůbec první „moderní“ systematický botanik u nás. Bylo to v období, kdy se rozvíjela karyologie, studium polyploidních komplexů a na druhé straně numerická taxonomie. Samozřejmě práce tohoto typu vycházely převážně v angličtině a střední Evropa se pomalu loučila s němčinou jako dorozumivacím přírodovědeckým jazykem. To Míla velmi rychle pochopil, absolvoval stáž v Anglii a poté v Americe a vrátil se jako jeden z mála (tehdy) pišičích a hlavně mluvících anglicky. Měl na jazyky bezesporu talent.

Co si člověk botanik vybaví, když se řekne Kovanda: Zvonky, hvozdičky, jeřáby, možná primule... Skutečně si myslím, že ty tři rody mu byly souzeny. Skupinou *Campanula rotundifolia* se zabýval v rámci své kandidátské práce Polyploidy and variation of the *Campanula rotundifolia* complex a řada jeho publikací (Rozpravy ČSAV, Folia Geobotanica et Phytotaxonomica) byla na dlouhou dobu příkladem mimořádně kvalitní taxonomické práce „předmolekulární éry“; ne náhodou je i autorem zpracování zvonků ve

Flora Europaea. Mnohé Kovandovy zvonky „vytrvaly“ dodnes, za všechny jmenujme převážně středohořský druh *Campanula gentilis* či jesenícký endemit *C. gelida* (byť dnes poníženy na subspecii). Hvozdíky jsou vlnkovou lodí jeho květenové éry, byť stopu nového taxonu u nás zanechal pouze druhem *Dianthus moravicus*. Apomiktická skupina jeřábu muku (*Sorbus aria*) ho provázela delší čas (jeřáby zpracovával již v rámci diplomové práce a první práce publikoval česky v dendrologických časopisech); v osmdesátých letech se jimi zabýval spolu se zahraničními specialisty na sekundární metabolity a embryologii (J. Challlice, A. Jankun), a nastartoval šňůru popisování apomiktických endemitů u nás (středohořský jeřáb *S. bohemica*, endemit Českého krasu *S. eximia*), v níž dodnes pokračuje řada mladších (bratři Lepší, P. Vít atd.).

Míla se intenzivně věnoval klasické karyologii a podle chromozomů a variability jejich počtu si často vybíral i skupiny, jimž věnoval svou pozornost. Příkladem budiž *Dianthus* s klasickou řadou 30, 60, 90 chromozomů, jichž spočítal bezpočet. Bohužel, i mistr tesař se utne, a tak se posléze občas zjistilo, že se také někdy utnul – přílišná jistota není asi pro vědeckou práci moc dobrá. Věk průtokové cytometrie jej již zastihl mimo aktivní činnost na sklonku života a nikterak ho neovlivnil.

Kovanda člověk

To je zapeklitá kapitolka. Potkal jsem jej již jako dospělého člověka, takže se mohu jenom domnívat: ale nemohu se zbavit dojmu, že si nesl trauma své nesmělosti, která se projevovala i ve špatné artikulaci a viditelné nervozitě při slovním projevu. Akademie věd byla pro něj jistě obrovskou záchranou, protože tam se mohl vyjadřovat písemně, a to uměl dokonale, ať anglicky či česky – anglicky mi nepřisluší hodnotit, ale česky psal výborně. Byl takový člověčí paradox, na jednu stranu morous, na druhou stranu překvapivě velmi dobrý popularizátor botaniky (v jeho nejlepším věku mu vlastně konkuroval trochu jen Jiří Soják, který byl ale mnohem více zanořen do vědeckého studia svých mochen). Jako člověk byl asi dost osamělý, což je úděl všech „singles“. Ale v anglickém prostředí ožíval – když přijel kolega z ciziny, byl zábavným společníkem, který vyprávěl i vtipy... Není to tak neobvyklé – někteří z nás si najdou ty správné spolužáky nebo kamarády až na vysoké, on si je našel až v anglosaském světě. Po jeho penzionování jsem ho potkal už jen několikrát v botanické zahradě, kde vypadal uzavřeně, ale na pozdrav reagoval s úsměvem – člověk ho jen musel vytrhnout z jeho uzavřeného světa.

Kovanda a Květena

Míla stál u zrodu Květeny ČR od počátku. Logicky se stal členem redakční rady (která zanikla 6. svazkem, protože většina členů se odebrala na pravdu Boží – dnes z ní žije bohužel kromě mne už jen Bohdan Křisa), podílel se na všech přípravných pracích, je jedním z hlavních autorů taxonomického konceptu Květeny a byl květenovým hlavním angličtinářem. Jako člověk, který měl velký cit pro výběr zpracovávaných skupin, byl autorem úspěšným, leč vlastně přispívajícím sporadicky; pokusil jsem se tabelárně vystihnout jeho podíl na dosud vyšlých svazcích Květeny (do 8. svazku již nezpracovával nic).

Kovanda a popularizace „kytek“

Již jsem to nakousl: řekl bych, že miloval tiskařskou čerň – ve vědě i mimo. Úspěšně redigoval časopis *Preslia*, kde uplatnil své jazykové znalosti i nadání. Jeho druhým časopisem, do něhož nezdědka přispíval, byla popularizační *Živa*, ať už jedním z nejdelších seriálů časopisu Galerie horských druhů, tak i jinými články. Měl rád jistě hory a horské druhy a tak se „utkal“ na toto téma se svým spolužákem J. Sojákem: velmi záhy po sobě (v roce 1983) vyšly knihy *Horské rostliny ve fotografii* (Kovanda, foto Čihař) a *Rostliny našich hor* (Soják, foto Měsíček). Míla, pokud je mi známo, se vyjadřoval jen písemným slovem a fotografovat jsem ho nikdy neviděl. Obě knihy se dlouhodobě používaly a našly si množství čtenářů.

Epitaf

Člověk, který vyoral brázdu, by neměl být zapomenut v přehršli těch, kteří za sebou sotva uvláčí... Míla oral skrytě, bez publicity, se skromností až zarputilou – nikdy si o sobě nenechal napsat ani řádku u příležitosti životních jubileí; opravdu mi tyto řádky neusnadnil... Ale zaslouží si je: vyšlapal si cestičku do botanických análů, jakkoli v dnešní rychlé době silně zarůstající; pokusil jsem se jí těmito řádky prošlapat a zviditelnit, neb Míla si nezaslouží, aby upadl u mladších generací zcela v zapomenutí...

Luboš D. H r o u d a

Kovandovo autorství Květeny ČR

Květena 1 (1988) – Pojetí základních taxonomických kategorií (Chrtěk sen., Kovanda, Skalický);

Summary; Basic Czech-English Vocabulary; *Cryptogrammaceae*.

Květena 2 (1990) – *Betulaceae* (*Alnus*, *Duschekia*), *Carpinaceae*, *Corylaceae*, *Dianthus*, *Plumbaginaceae*

Květena 3 (1992) – *Primulaceae* (*Primula*, *Androsace*, *Cortusa*, *Soldanella*, *Hottonia*, *Cyclamen*, *Torientalis*, *Glaux*, *Anagallis*, *Centunculus*, *Samolus*), *Malaceae* (*Cydonia*, *Chaenomeles*, *Sorbus*, *Amelanchier*, *Cotoneaster*, *Pyracantha*, *Mespilus*)

Květena 5 (1997) – *Rutaceae* (*Ruta*, *Dictamnus*), *Araliaceae*

Květena 6 (2000) – *Campanulaceae*

Květena 7 (2004) – *Carlina*